

пека особистості» в контексті морально-етичного виховання [Електронний ресурс] / В.Н. Ковальчук Режим доступу: <http://virt.lac.lviv.ua/mod/book/view.php?id=3701&chapterid=30>

6. Устинович Е.С. Проблемы взаимодействия субъектов коммуникативно-информационного пространства современной России / Е.С. Устинович // Современные научные исследования и инновации. — 2011. — № 6 [Электронный ресурс]. URL: <http://web.snauka.ru/issues/2011/10/4021> (дата обращения: 20.02.2014).

RISKS FACED BY FUTURE TEACHERS WHILE USING THE IT

Yanovs'kii Anatolii

The article delas with the risks faced by future teachers while using information technologies and the ways of minimizing them. According to the basic principles of the Information Society in Ukraine one of the main priorities of Ukraine is striving to build a people-centered, open to all and aimed at developing the information society, where everyone can create and accumulate information and knowledge and have free access to them, use and share them to help every person to realize his own potential, promoting social and personal development and improving the quality of life. But there are certain risks of using information techniques. These risks include content (access to inappropriate content (materials unsuitable for an individual and illegal content - such as promoting drugs, psychotropic substances and alcohol, terrorism and national, class, social intolerance and inequality, antisocial behavior, violence, aggression, suicide, Internet fraud, etc.) danger of false information), psychological (the threat of addictive behavior, the difference between the internet profile (online image) and the real personality, personal safety: The Threat intercourse with dangerous people (rogues, deviants etc.), obsessive web surfing), moral and spiritual (the threat of acceptance of moral values ??that are anti-social in nature, wrench of the spiritual sphere that can cause distorted worldview), physiological (functional disorders of eyes, musculoskeletal, cardiovascular, nervous, immune and other body systems, mental illnesses), delinquent (threat of unlawful activities (hacking, copyright infringement, etc.)); threat of using one's personal information without the agreement: disclosure of confidential data (name, surname, address, credit card numbers, phone, etc.)). Prospective teachers who use the Internet and other means of information and communication technologies are also facing the above mentioned problems. In order to minimize these negative impacts the safe use culture of the information technologies should be formed. It will help future teachers to recognize these threats and avoid the negative consequences of their actions.

ОСНОВНІ ЧИННИКИ ОБРАЗНОГО МОВЛЕННЯ ЯК ПРОФЕСІЙНОГО МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ

УДК: 491.79+401.4+891.79

Фоміна І.Л.

В статье рассматривается научно-теоретическое обоснование основных факторов образной речи как профессиональной речи будущих филологов на примере подготовки будущих учителей.

Ключевые слова: профессиональная речь, профессиональная речевая подготовка будущих филологов, профессионально-педагогическая коммуникация, образность, образная речь.

In the, s article «The main factors of tropology as professional speech of future philologists» scientific and theoretical substantiation of the basic factors of tropology as professional speech of future philologists in the context of training future teachers is considered.

Keywords: professional speech, speech training of future professional philologists, professional pedagogical communication, imagery, metaphoric speech.

Актуальність статті. У сучасних умовах значно зростають вимоги щодо підготовки педагога як носія інтелектуального, культурного потенціалу, професіонала, здатного глибоко усвідомлювати місце і роль комунікації в освітньому процесі. Разом з тим, однією з проблем професійно-педагогічної підготовки студентів є недостатній рівень їх мовленнєвої компетентності. Спостереження засвідчують, що деякі випускники, які мають певний набір професійних знань, умінь, навичок, на практиці виявляються функціонально неефективними, не завжди вміють побудувати процес спілкування, передачі знань.

Загальновідомо, що основним засобом реалізації педагога в його професійній діяльності є мовленнєве спілкування. Саме завдяки усному професійно-педагогічному мовленню суб'єкт педагогічної діяльності має змогу оптимально розв'язувати педагогічні завдання на прогнозованому професійному рівні. Важливою передумовою цього є наявність емоційної та інтелектуальної взаємодії зі студентами, яка відбувається за допомогою мовленнєвих засобів відповідно до норм мови. Усне професійно-педагогічне мовлення потребує різноманітних мовленнєвих умінь, оптимального поєднання когнітивної (наявність професійних знань), емотивної (вияв почуттів, добір засобів їх вираження у різноманітних ситуаціях об'єктивної реальності) та діяльнісної (створення нових цінностей) складових.

Особливою мірою це стосується професійної діяльності майбутніх філологів, професійне мовлення яких передбачає високий рівень розвитку культури мовлення педагога, тобто досконале володіння нормами літературної мови та вміння користуватися її багатством і виражальними засобами.

Метою даної статті є вирішення означеної проблеми щодо потреб пошуку таких методів і засобів, які б дали змогу цілеспрямовано працювати над розвитком мовленнєвої компетентності майбутніх педагогів загалом і, зокрема, культури мовлення, яка є одним із вирішальних чинників у налагодженні вчителем соціальних, професійних контактів, засобом його самовираження за допомогою мови і мовлення. Вона відзеркалює ціннісні орієнтації, гармонію професійних знань, комунікативних і морально-психологічних можливостей, характеризує його вихованість, вміння висловлювати думки, дотримуватись етичних норм спілкування та ін. Опанування вчителем культури мови й мов-

лення, мовленнєвого етикету є передумовою ефективності професійної й особистісної комунікації.

Аналіз наукових джерел дозволяє констатувати, що проблема професійної підготовки майбутніх філологів неодноразово були предметом дослідження учених. Так, вивчалися питання формування у студентів-філологів професійних умінь проведення навчально-педагогічних ігор (Н. Дівінська); формування професійно-комунікативних умінь у студентів філологічних факультетів (М. Василенко); розвиток художнього сприймання студентами епічного твору в процесі вивчення української літератури (В. Халін); формування у студентів філологічного факультету умінь сприймати і відтворювати зміст науково-навчального тексту (Л. Златів); формування у майбутніх учителів культури педагогічного спілкування (І. Комарова); формування комунікативних умінь як компонента педагогічної культури майбутнього вчителя (М. Васильєва) тощо.

Відзначимо також низку докторських дисертацій з проблем професійної підготовки, в яких порушувалися питання мовленнєвої підготовки, зокрема досліджувалися теоретичні основи формування професійних мовленнєвих умінь у майбутніх учителів нефілологічних спеціальностей (В. Пасинок); теоретико-методичні засади навчання риторики (Н. Голуб); система підготовки майбутніх учителів української мови і літератури (О. Семенов); теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів до професійно-педагогічної комунікації (Н. Волкова); формування професійної мовно-комунікативної компетенції студентів філологічних факультетів (Т. Симоненко) та ін.

Дослідженнями доведено, що професійна мовленнєва підготовка – це складне морально-психологічне, соціально-педагогічне та інтелектуальне утворення, яке слугує першоджерелом для формування фахової майстерності. Успішна підготовка студентів до професійної діяльності можлива лише в умовах відкритості, багатокомпонентної системи підготовки, що включає низку підсистем і постійно змінюється й удосконалюється. Професійну мовленнєву підготовку В. Пасинок характеризує як процес (система педагогічно вмотивованих навчальних і виховних впливів), стан (певна стабільність, визначеність у виборі засобів, усвідомлення рівня оволодіння мовленням), і як результат (сформованість відповідного рівня мовленнєвої підготовки і визначення можливих шляхів її удосконалення).

У дослідженні Н. Волкової зосереджено увагу на формуванні у студентів навичок професійно-педагогічної комунікації, яку автор визначає як систему безпосередніх чи опосередкованих зв'язків і взаємодій педагога, що реалізуються за допомогою як вербальних, так і невербальних засобів, а також засобів комп'ютерної комунікації з метою взаємо обміну інформацією, моделювання та управління процесом комунікації, регуляції професійно-педагогічних відносин [1, с. 16]. Суттєве значення для здійсненні актів комунікації мають різноманітні групи комунікативних умінь: комунікативно-мовленнєві, інформаційно-інструментальні, організаційно-технологічні, інформаційно-пошукові.

Зазначимо, що сучасна освіта будується на компетентнісному підході, що передбачає цільову орієнтацію процесу професійно-педагогічної підготовки на формування професійної компетентності як інтегрованої характеристи-

ки, що визначає здатність вирішувати професійні завдання, які виникають у реальних ситуаціях професійно-педагогічної діяльності, з використанням знань, досвіду, цінностей і нахилів особистості. Поняття професійної компетентності висвітлювалося у працях Н. Бібік, І. Зимньої, В. Красевського, Н. Кузьміної, О. Пометун, О. Савченко та ін.

У контексті досліджуваної проблеми зазначимо, що в характеристиці професійно-педагогічної компетентності дослідниками обов'язково окремісться компонент, пов'язаний з мовленнєвою діяльністю педагога як засобом його професійної реалізації. Найчастіше цей компонент визначається як комунікативний. Підкреслюючи значущість комунікативної компетентності, Н. Кузьміна зауважує: ознакою професійно-педагогічної компетентності є те, що у педагога до початку самостійної діяльності комунікативна компетентність сформована і усвідомлена такою мірою, що він здатний формувати її у своїх учнів. Автор комунікативну компетентність пов'язує зі спілкуванням і включає її до соціально-психологічної компетентності, яку слід розглядати як сукупну характеристику суб'єкта спілкування, яка складається із соціально-перцептивної компетентності, пов'язаної з когнітивною й емоційною сферами особистості, та комунікативної компетентності, яка належить до її когнітивної сфери [2, с. 98].

На думку Н. Волкової, компетентність у здійсненні професійно-педагогічної комунікації — це інтегральне особистісне утворення, що забезпечує кваліфіковане виконання професійної, комунікативної діяльності й передбачає усвідомлене розуміння цінності професійно-педагогічної комунікації для професійної діяльності вчителя. Цей феномен визначає цілеспрямовану діяльність студентів щодо засвоєння комунікативних знань, пізнання самого себе як комунікативної особистості (своїх переваг і недоліків), усвідомлення етичних норм і правил взаємодії, здійснення експертизи власних комунікативних дій і прийнятих рішень, сформовану сукупність узагальнених комунікативних умінь та розвинений емоційний інтелект [1, с. 32].

Зазначимо, що в базових документах з фахової підготовки майбутніх філологів акцентовано увагу на тому, що сучасний зміст мовного навчання полягає у формуванні всебічно розвинутої людини, яка може комунікативно виправдано використовувати мовні засоби у спілкуванні, тобто у забезпеченні мовної й мовленнєвої компетенції та загальної культури студентів-філологів, розвитку мовної особистості і, в решті решт, готовності до професійно-мовленнєвої діяльності.

Однією з ознак культури мовлення, якою мають оволодіти майбутні філологи, є образність. Термін «образне мовлення» використовується для характеристики мовлення, яке вирізняється усвідомленим, цілеспрямованим використанням спеціальних мовних засобів, здатним викликати образні уявлення, тобто мовлення, що характеризується образністю як його якістю.

Зауважимо, що питання розвитку окремих якостей культури мовлення вивчалися дослідниками в контексті порушуваних проблем. Малодослідженою залишається і проблема визначення критеріїв і показників розвитку образного мовлення майбутніх філологів, що підкреслює актуальність обраного дослідження. Отже, для повноцінного виконання майбутнім філологом своїх професійних функцій уже у вищій школі необхідно розвивати в них усі якості

професійного мовлення, зокрема й образність. Важливим при цьому є не лише вміння майбутніх філологів активно і доречно використовувати у власних усних чи письмових висловлюваннях різноманітні засоби образності, а й уміння навчати школярів сприймати глибинну сутність творів літератури, виділяти в художніх творах засоби образності та активно використовувати їх у своєму мовленні.

Слід зазначити, що проблема розвитку образного мовлення досліджувалася переважно у роботі з дітьми дошкільного віку (Н. Гавриш, І. Попова) та школярами (Л. Кулибчук, Т. Мельник). Зауважимо, що саме в цих дослідженнях обґрунтовано психологічні, лінгвістичні, лінгводидактичні засади проблеми розвитку образного мовлення; визначено шляхи, засоби і методи, виявлено педагогічні умови розвитку образного мовлення дітей.

Словесний образ виявляється у такій властивості мовлення, як образність. Найчастіше образність визначається як властивість літературного мовлення подавати інформацію в яскравій, оригінальній, предметно-чуттєвій формі; застосування особливих словосполучень, які підсилюють семантичні поля додатковими експресивними та емоційними нюансами.

Науковцями (В. Виноградов, Н. Гавриш, О. Галич, Т. Мельник, Л. Новиков, О. Потебня та ін.) образність розглядається як специфічна властивість слова і пов'язується з семантичною структурою слова, оскільки образні можливості слова є результатом тривалих у часі перетворень, стилістичних і семантичних змін, що відбуваються за рахунок посилення одних або послаблення інших сем (найменших семантично неподільних одиниць смислу). З цього приводу Л. Новиков зазначав, що під впливом асоціацій актуалізуються не лише денотативні, але й конотативні семи. Результатом цього є породження метафоричного значення слова. А переносне метафоричне значення створює смислову та емоційну напругу, викликає певні естетичні почуття [5].

Так, за І. Поповою, словесний образ – це образ предмета, явища, істоти, створеного засобами експресивних мовних одиниць, наділених здатністю викликати яскраві наочно-чуттєві уявлення. Образність також розглядається як складова виразності, що виникає за такою схемою: встановлення асоціативних зв'язків між двома предметами чи явищами (встановлення спільних рис, ознак), перенесення ознак з одного предмета на другий, і як наслідок цього – виникнення нового метафоричного (переносного) значення слова [6, с. 24-25].

Т. Мельник підкреслює, що словесний образ має комунікативну спрямованість, оскільки має експресивне забарвлення (адресант – адресат); адресність комунікації залежить від рівня мовленнєвої компетенції учасників спілкування. Словесний образ пов'язаний з двоплановістю (співіснування прямого значення і нових семантичних елементів), що уможливило меншою кількістю одиниць передачу багатомірних вияви дійсності [4, с. 6].

Отже, завдяки цим ознакам словесний образ виявляється у такій властивості мовлення, як образність. Найчастіше образність визначається як властивість літературного мовлення подавати інформацію в яскравій, оригінальній, предметно-чуттєвій формі; застосування особливих словосполучень, які підсилюють семантичні поля додатковими експресивними та емоційними нюансами.

Таким чином, під виразністю мовлення учені (Н. Бабич, О. Бахмутова,

Б. Головін, М. Пентилюк та ін.) розуміють такі особливості його культури, що виявляються у здатності мовлення збуджувати увагу, викликати інтерес людей до сказаного чи написаного. Образність мовлення належить до внутрішньої, художньої виразності або ж художності мовлення (О. Амацьєва, Н. Гавриш, Б. Головін, М. Пентилюк, І. Попова та ін.).

Дослідниця Л. Кулибчук визначає умови, за яких досягається образність:

- з огляду на комунікативний аспект, образність як якість мовлення виникає лише у мовленні, під час організації того чи іншого повідомлення;

- безпосереднє включення процесів творчої уяви: відбір матеріалів, самостійне створення нових образів, власний задум мовця;

- наявність образного (асоціативного) мислення, що сприяє глибокому усвідомленню семантичної структури слова;

- зацікавленість автора в тому, про що і як він говорить або пише, із урахуванням потреб особи, яка його слухає або читає його письмове повідомлення;

- усвідомлення необхідності та доречності використання словесних образів у процесі мовленнєвого спілкування під час емоційного сприйняття навколишньої дійсності;

- наявність чуття мови, що спрямовує мовця до правильного вибору мовних засобів різних рівнів мовної структури: лексико-семантичний, словотворчий, морфологічний, синтаксичний, фразеологічний, інтонаційний, фонемно-акцентологічний тощо;

- знання нормативного слововживання, добра обізнаність у сфері функціонування мовних стилів, їх специфіці, особливо художнього стилю. Усвідомлення того, що художній текст як образна система дає повне цілісне уявлення про ідейно-естетичний зміст за рахунок поєднання образних і звичайних слів, що в художньому контексті здатні ставати семантично важливими та естетично значущими;

- постійне (систематичне), усвідомлене (психологічно цілеспрямоване) тренування мовленнєвих навичок [3, с. 49-50].

Отже, теоретичні положення щодо ролі мовлення у здійсненні професійної діяльності, розвитку мовної особистості, формування мовленнєвої культури, характеристики професійного мовлення майбутніх філологів, мовленнєвої підготовки студентів-філологів у вищій школі, а також особливостей феномена «образне мовлення» виступають головним чинником щодо підготовки педагога як носія культурного потенціалу та професіонала.

Література:

1. Волкова Н. П. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів до професійно-педагогічної комунікації : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня докт. пед. наук : спец. 13.00.04 «теорія і методика професійної освіти» / Н. П. Волкова. – Луганськ, 2006. – 44 с.

2. Кузьміна Н. В. Професіоналізм личности преподавателя и мастера производственного обучения / Н. В. Кузьміна. – М. : Высш. шк., 1990. – 119 с.

3. Кулибчук Л. М. Розвиток образного мовлення учнів 5-7 класів : дис. на здоб. наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «теорія і методика навчання» (українська мова) / Л. М. Кулибчук. – О., 1999. – 260 с.

4. Мельник Т. В. Розвиток образного мовлення учнів 5-9 класів шкіл з російською мовою викладання : дис. на здоб. наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «теорія і методика навчання» (українська мова) / Т. В. Мельник. — Херсон, 2004. — 234 с.

5. Новиков Л. А. Искусство слова / Л. А. Новиков. — М. : Педагогика, 1991. — 144 с.

6. Попова І. І. Розвиток образного мовлення дітей старшого дошкільного віку засобами поетичного гумору : дис. на здоб. наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «теорія і методика навчання» (українська мова) / І. І. Попова. — О., 2006. — 302 с.

«THE MAIN FACTORS OF TROPOLOGY AS PROFESSIONAL SPEECH OF FUTURE PHILOLOGISTS»

I.L. Fomina

Abstract. *The article «The main factors of tropology as professional speech of future philologists» deal with scientific and theoretical substantiation of the basic factors of tropology as professional speech of future philologists in the context of training future teachers. Namely, the requirements for teacher training as a development of the intellectual and cultural potential of professionals, who understands the role of communication in the educational process, are significantly increased nowadays.*

The main tool of a teacher in his professional activity is speech communication. With the help of the oral professional pedagogical communication the subject of the pedagogical of activity has the ability to solve educational problems in the projected professional level. An important prerequisite of this process is the emotional and intellectual interaction with the students, which is carried out via communication in accordance with the language norms. The oral professional pedagogical communication requires different speech abilities and skills, the optimal combination of cognitive, emotional and activity components.

Especially it concerns the activity extent of future Philologists, whose professional communication requires high level of speech culture development, perfect knowledge of the norms of the literary language and the ability to use its wealth and means of expression.

Thus, solving the above mentioned problems concerning the needs of searching for such methods and tools that allow working on the development of future teachers' speaking competences in general and, in particular, speech culture, which is one of the key factors of establishing social and professional contacts by a teacher, a means of self-expression by means of language and speech, is extremely important. It reflects the values and harmony of professional knowledge, of communicative, moral and psychological possibilities, which characterize the education, ability to express own opinion, to comply with ethical norms of communication and so on. Mastering the language and speech culture, speech etiquette is a precondition for the effectiveness of professional and personal communication of a future teacher.